

עבודה חלקית? לא תמיד מרצון¹

עיקרי הממצאים

- בשנת 2000 23.2% מכוח העבודה הישראלי עבדו חלקית (פחות מ- 35 שעות שבועיות) בשבוע הקובע. מתוכם כ- 350,066 עובדים חלקית בד"כ.
- מתוך העובדים חלקית בד"כ, 23.8% עובדים חלקית שלא מרצון, כלומר כ- 83,369 עובדים חיפשו עבודה נוספת או חיפשו עבודה מלאה ולא מצאו.
- מבחינת מאפייני המין והמצב המשפחתי דומים יותר העובדים חלקית שלא מרצון לעובדים חלקית מרצון מאשר לבלתי מועסקים. שיעור הנשים והנשואים בקבוצות אלו גבוה משמעותית בהשוואה לשיעור הנשים והנשואים בקבוצות הבלתי מועסקים.
- אחוז העולים העובדים חלקית שלא מרצון, דומה לאחוז העולים המובטלים.
- מאפייני הגיל של העובדים חלקית שלא מרצון דומים יותר למאפייני הגיל של הבלתי מועסקים.
- מאפייני ההשכלה של העובדים חלקית שלא מרצון דומים יותר למאפייני ההשכלה של הבלתי מועסקים במרכז ההתפלגות (השכלה שכחה 12 שנות לימוד). בקצוות ההתפלגות מאפייני ההשכלה של העובדים חלקית שלא מרצון דומים יותר למאפייני ההשכלה של העובדים חלקית מרצון.

עבודה חלקית? לא תמיד מרצון

פרסום דפי המידע נועד:

א. ליצור באופן שוטף את "סביבת המידע" בנושאי שוק העבודה בכלל, ובנושאים הקשורים לחומי אחריות המשרד בפרט.

ב. לשמש חיישן לאיתור נושאים שיפתחו בבוא העת לסקירות, מחקרים וכתבי עמדה.

כתיבת דפי המידע תתבסס בעיקר על מערכים סטטיסטיים ייעודיים שפותחו ברשות וקבצי נתונים של ספקים חיצוניים למשרד. הדגש בדפי המידע יושם על הבהרה פשוטה וקצרה של הנתונים מבלי להיכנס לניתוח מעמיק של החומר.

רונית נדיב

ינואר 2002

¹ דף המידע הנוכחי מבוסס על המאמר "עבודה חלקית שלא מרצון ואבטלה בישראל, 1979-1999" (כהן, שטייר ונדיב, 1999).

העבודה הנוכחית בוחנת האם המאפיינים הסוציו דמוגרפיים של העובדים חלקית שלא מרצון דומים למאפיינים הסוציו דמוגרפיים של העובדים חלקית מרצון או לאלו של הבלתי מועסקים.

דף המידע מבוסס על סקרי כוח אדם של הלמ"ס. על פי הגדרות הלמ"ס קיימים שני סוגי נתונים על העובדים חלקית: סדרת סה"כ העובדים חלקית כל אלו אשר עבדו פחות מ 35 שעות בשבוע הקובע, ללא קשר אם בד"כ הם עובדים מלא או חלקית; וסדרת העובדים חלקית בד"כ (אשר רק לגביה קיים הנתון לגביי הסיבה לעבודה חלקית). כלומר רק את העובדים חלקית בד"כ ניתן לסווג לשתי קבוצות: עובדים חלקית מרצון ועובדים חלקית לא מרצון. במחקר הנוכחי רק אלו שאמרו ש"חיפשו עבודה מלאה אך לא מצאו" או ש"חיפשו עבודה נוספת ולא מצאו" מסווגים כעובדים חלקית שלא מרצון. כל שאר העובדים חלקית בד"כ שצינו סיבה אחרת לעבודה חלקית (גמלאות, לימודים, מחלה, עקרת בית, העבודה נחשבת למשרה מלאה לא מעוניינים, אחר ולא ידוע) סווגו כעובדים חלקית מרצון. מאחר והסדרה של עבודה חלקית סה"כ מכילה מספר גדול יותר של מקרים מעבודה חלקית בד"כ הרי שהנתונים המוצגים כאן מהווים למעשה אומדן חסר לתופעה של עבודה חלקית שלא מרצון. שכן ברור שגם מקרב העובדים חלקית בשבוע הקבוע אך בד"כ עובדים מלא קיימים פרטים אשר היו מעוניינים לעבוד מלא.

שיעור כלל העובדים חלקית² בישראל עלה מ 16.5% ב 1955 ל 23% ב 1979, ומאז נשאר פחות או יותר יציב. מנתוני הלמ"ס לשנת 2000 עולה כי שיעור כלל העובדים חלקית עומד על 23.2%. העבודה החלקית נתפשת לרוב כאמצעי של נשים ובעיקר אמהות לילדים קטנים להשתלב בשוק העבודה בצורה מופחתת, זאת בעיקר על מנת לשמור על קשר עם שוק העבודה בשנים בהם הילדים קטנים והדרישות המשפחתיות הן רבות. כלומר, נהוג לייחס את הסיבות לעבודה החלקית לסיבות של צד ההיצע. יחד עם זאת, מגמת הגמשת שווקי העבודה בארץ ובעולם והשימוש בעובדים חלקיים כאחד האמצעים לכך מעלה את השאלה האם כל העובדים חלקית עושים זאת מרצונם (או ליתר דיוק מרצונן) או שמא בקרב העובדים חלקית קיימת קבוצת עובדים שהייתה מעוניינת לעבוד מלא אך לא מוצאת עבודה בהיקף מלא.

ממחקרים בארה"ב ובאירופה עולה כי שיעור העובדים חלקית שלא מרצונם עלה פי ארבעה בין השנים 1979 לבין 1987. לדוגמא, בשנת 1987 הוגדרו כרבע מכלל העובדים חלקית בארה"ב כעובדים חלקית שלא מרצון. במילים אחרות, כרבע מכלל העובדים חלקית היו מעדיפים עבודה מלאה, אך לא מצאו כזו ונאלצו להסתפק בעבודה חלקית. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מפרסמת החל משנת 1979 נתונים על הסיבות לעבודה חלקית בקרב העובדים בהיקף הנמוך מעבודה מלאה (למעלה מ 35 שעות). מתוך נתונים אלו עולה כי בין השנים 1979-2000 מספר העובדים חלקית שלא מרצון עלה מ 5799 ל 83369 גידול של למעלה מ 900% במספרם של אלו אשר ציינו כי עבדו חלקית מכיוון ש"חיפשו עבודה נוספת או מלאה, אך לא מצאו" (להלן עובדים חלקית שלא מרצונם) לעומת גידול של פחות מ 100% במספר כלל העובדים חלקית באותה תקופה.

מתוך מחקרים באירופה, אמריקה וישראל עולה כי שיעורי האבטלה ושיעור העובדים חלקית שלא מרצונם מתאומים. לדוגמא, במחקר שנערך בישראל בין השנים 1979-1992 נמצא כי המתאם בין שתי סדרות הנתונים: שיעור האבטלה ושיעור העובדים חלקית שלא מרצונם עומד על כ 0.96, מתאם גבוה מאד שעשוי ללמד כי שני המושגים מודדים מצב דומה בשוק העבודה.

² עובדים חלקית הם עובדים שעבדו מ 1 עד 34 שעות בשבוע הקובע (למ"ס, 1999).

עבודה חלקית בישראל ואבטלה

← 561,362 אנשים, המהווים 23.2% מכוח העבודה בישראל עבדו בשבוע הקובע חלקית.

← 350066 אנשים, המהווים 14.5% מכוח העבודה בישראל, עובדים בד"כ חלקית.

← מספר העובדים חלקית שלא מרצון עומד על 83369 אנשים, המהווים 23.8% מתוך העובדים בד"כ חלקית.

← שיעור הבלתי מועסקים בשנת 2000 עמד על 8.8%, כ-213,200 עובדים אשר חיפשו עבודה בשבוע הקובע.

ההגדרה של העובדים חלקית שלא מרצון היא הגדרה מחמירה שכן אינה כוללת בתוכה את העובדים חלקית בשבוע הקובע אשר עושים זאת שלא מרצון. סביר להניח כי שיעור לא מבוטל מקרב העובדים חלקית בשבוע הקובע עובדים חלקית שלא מרצון בשל הנחיית מעסיק או חוסר עבודה. כלומר, מידת אי ההתאמה בין היקף שעות העבודה שבו פרטים מעוניינים לעבוד לבין שעות עבודתם בפועל גדול עוד יותר. באופן דומה ניתן לחשוב על אי התאמות נוספות בין רצונם של פרטים לעבוד לבין המשרות הפנויות בפועל. לדוגמא ייתכן כי קיימת קבוצת עובדים העובדת בהיקף מלא אך הייתה מעוניינת לעבוד באופן חלקי. לחלופין ייתכנו אי התאמות ברמות ההון האנושי של העובדים לבין סוג התעסוקה שלהם בפועל. לדוגמא, עובד בעל רמת הון אנושי גבוהה המוצב בעבודה הדורשת כישורי הון אנושי נמוכים יותר.

מאפייני מין ומצב משפחתי עובדים חלקית מרצון, שלא מרצון ובלתי

מועסקים

← אחוז הנשים מתוך העובדים חלקית בד"כ עומד על 74%.

← אחוז הנשים העובדות חלקית שלא מרצון הוא 75.5%, אחוז הנשים העובדות חלקית מרצון מעט יותר נמוך ועומד על 73.5%.

← מתוך כלל הבלתי מועסקים, אחוז הבלתי מועסקות עומד על 47.8%.

← אחוז הנשואים בקרב העובדים חלקית שלא מרצון עומד על 62% ובקרב העובדים חלקית מרצון עומד על 56%.

← בהשוואה לאחוז הנשואים בקרב העובדים חלקית (מרצון ולא מרצון), אחוז הנשואים בקרב הבלתי מועסקים נמוך יותר ועומד על 52%.

מתוך נתונים אלו עולה כי העבודה החלקית (מרצון ושלא מרצון) היא ברובה עבודת נשים. בעוד שנשים מהוות את הרוב המכריע בקבוצת העובדים חלקית שלא מרצון, אין הדבר כך בקבוצת הבלתי מועסקים. באופן דומה, אחוז הנשואים בקרב העובדים חלקית מרצון ושלא מרצון שווה, בעוד שאחוז הנשואים בקרב הבלתי מועסקים נמוך יותר.

וּוּתִיקִים מוֹל עוֹלִים³ עוֹבְדִים חֲלֻקִית מֵרֵצוֹן, עוֹבְדִים חֲלֻקִית שֶׁלֹּא

מֵרֵצוֹן וּמוֹבְטָלִים

בניגוד למצופה, עולים חדשים אינם מיוצגים יותר בקבוצת העובדים חלקית שלא מרצון בהשוואה לייצוגם בקבוצת העובדים חלקית מרצון (ראה לוח 1).

באופן דומה, גם אחוז העולים החדשים בקבוצת הבלתי מועסקים, נמוך מאחוז העולים בקבוצת העובדים חלקית מרצון.

בכל שלוש קבוצות העובדים (עובדים חלקית שלא מרצון, עובדים חלקית מרצון ומובטלים) אחוז הוותיקים גבוה יותר.

לוח 1 התפלגות ארץ המוצא של העובדים חלקית מרצון, העובדים חלקית שלא מרצון

ובלתי מועסקים

	עובדים חלקית	עובדים חלקית	בלתי מועסקים
	מרצון	שלא מרצון	מועסקים
עולים	20%	16.7%	15.1%
וותיקים	80%	83.3%	84.9%

הַתְּפִלְגוֹת גִּילָאִים עוֹבְדִים חֲלֻקִית מֵרֵצוֹן, עוֹבְדִים חֲלֻקִית שֶׁלֹּא מֵרֵצוֹן

וּבִלְתִּי מוֹעֲסָקִים

התפלגות הגילאים של העובדים חלקית שלא מרצון היא יחסית אחידה (סביב 22%), למעט בקבוצת הגילאים הגבוהה שם אחוז העובדים חלקית שלא מרצון נמוך יותר. כמו כן, בקבוצת הגילאים 25-34 אחוז העובדים חלקית שלא מרצון עומד על 27% (ראה לוח מספר 1).

קבוצת הגילאים בעלת השכיחות הגבוהה ביותר מתוך כלל העובדים חלקית מרצון היא קבוצת הצעירה (פחות מגיל 34). בקבוצת הגילאים האחרות שיעור כלל העובדים חלקית מרצון נמוך מ-20%.

בקבוצת הבלתי מועסקים, השכיחות הגבוהה ביותר היא של קבוצות הגילאים הצעירות (18-34). שכיחות הבלתי מועסקים בקרב קבוצת המבוגרים (+55) יחסית נמוכה ודומה בהיקפה לשיעור העובדים חלקית שלא מרצון בקבוצת הגיל הנ"ל.

מתוך כלל כוח העבודה בגילאי 18-24 שיעור המובטלים עומד על 17%, שיעור העובדים חלקית שלא מרצון הוא 4.5%, ושיעור העובדים חלקית מרצון 19%.

מתוך כלל כוח העבודה בגילאי +55 3% עובדים חלקית שלא מרצון, 18% עובדים חלקית מרצון ו-6.6% בלתי מועסקים.

ממוצע הגיל של נשים העובדות חלקית שלא מרצון נמוך בכשנה וחצי ממוצע הגיל של נשים העובדות חלקית מרצון. באופן דומה, ממוצע הגיל של גברים העובדים חלקית שלא מרצון נמוך בשנה ממוצע גל הגברים העובדים חלקית מרצון.

ממוצע הגיל של גברים בלתי מועסקים נמוך מממוצע הגיל של גברים העובדים חלקית שלא מרצון (35 שנים, לעומת 36 שנים בהתאמה).

לוח 2 התפלגות גילאים של העובדים חלקית מרצון, העובדים חלקית שלא מרצון ובלתי מועסקים

	עובדים חלקית שלא מרצון	עובדים חלקית מרצון	בלתי מועסקים	
18-24	20.2%	26.7%	29.2%	
25-34	27.8%	23.0%	27.6%	
35-44	22.3%	17.6%	19.9%	
45-54	21.0%	16.6%	16.0%	
55+	8.7%	16.2%	7.4%	
ממוצע	36.6	37.3	34.3	

ממוצע הגילאים של הבלתי מועסקים נמוך ממוצע הגילאים של העובדים חלקית (מרצון ולא מרצון), אולם קרוב יותר לממוצע הגילאים של העובדים חלקית שלא מרצון. בשתי קבוצות העובדים: עובדים חלקית שלא מרצון ובלתי מועסקים אחוז העובדים המבוגרים מתוך סה"כ הקבוצה הוא יחסית נמוך בהשוואה לייצוגן של קבוצות גילאים אחרות. מתוך כך עולה כי לפחות בקצה העליון של ההתפלגות הגילאים קיים דמיון בין העובדים חלקית שלא מרצון לבין הבלתי מועסקים.

התפלגות שנות השכלה עובדים חלקית מרצון, עובדים חלקית שלא מרצון ובלתי מועסקים

← אין הבדל בממוצע ההשכלה של גברים ונשים העובדים חלקית מרצון.

← ממוצע ההשכלה של נשים העובדות חלקית שלא מרצון גבוה יותר 13.1 שנות לימוד לעומת 12.4 שנות לימוד של גברים.

← ממוצע ההשכלה של נשים בלתי מועסקות גבוה בשנת השכלה בהשוואה לממוצע ההשכלה של גברים (12.5 לעומת 11.7 בהתאמה).

← מתוך סה"כ בעלי ההשכלה הנמוכה (פחות מ 12 שנות לימוד) שיעור העובדים חלקית מרצון הוא 10.8%, שיעור עובדים חלקית לא מרצון הוא 4.0%, ושיעור הבלתי מועסקים 13.5%.

← מתוך סה"כ בעלי 12 שנות לימוד שיעור העובדים חלקית מרצון הוא 8.4%, שיעור העובדים חלקית שלא מרצון 3.7%, ושיעור הבלתי מועסקים 10.6%.

← מתוך סה"כ בעלי ההשכלה הגבוהה (למעלה מ 13 שנות לימוד) שיעור העובדים חלקית מרצון 12.7%, שיעור העובדים חלקית לא מרצון 3.2%, ושיעור הבלתי מועסקים 5.7%.

← בקבוצת ההשכלה הנמוכה (עד 11 שנות לימוד) שכיחות העובדים חלקית מרצון ושלא מרצון נמוכה בהשוואה לשכיחות הבלתי מועסקים (ראה לוח מספר 3).

← בקבוצת ההשכלה של 12 שנות לימוד שכיחות העובדים חלקית שלא מרצון דומה יותר לשכיחות הבלתי מועסקים. בשתי קבוצות העובדים השכלה של 12 שנות לימוד היא השכיחה ביותר.

← בקבוצת העובדים חלקית מרצון קבוצת ההשכלה השכיחה ביותר היא של 13-15 שנות לימוד.

← בקבוצת ההשכלה הגבוהה ביותר (למעלה מ-16 שנות לימוד) שכיחות העובדים חלקית מרצון ושלא מרצון היא יחסית גבוהה (סביב 20%), בעוד ששכיחות הבלתי מועסקים בקבוצת השכלה זו עומדת על 12% בלבד.

לוח 3 התפלגות שנות השכלה של עובדים חלקית מרצון, עובדים חלקית שלא מרצון ובלתי מועסקים

	עובדים חלקית שלא מרצון	עובדים חלקית מרצון	בלתי מועסקים
0-11	22.3%	20.5%	32.0%
12	32.6%	23.2%	36.2%
13-15	25.4%	34.2%	19.9%
16+	19.7%	22.2%	11.8%
ממוצע	12.9	13.2	12.1

מתוך בחינת ממוצעי ההשכלה של 3 קבוצות העובדים על פני מין עולה כי קיימת שונות גדולה במשתנה השכלה בין המינים. מאחר וייצוגם של גברים בקבוצת הבלתי מועסקים גבוה בהרבה מייצוגם בקבוצת העובדים חלקית (מרצון ושלא מרצון), והשכלת גברים נמוכה בממוצע מהשכלת נשים, השונות המתקבלת בהתפלגות ההשכלה של 3 קבוצות העובדים נובעת בעיקר מהשכלה נמוכה של גברים (בעיקר בלתי מועסקים). ייתכן כי בחינת התפלגות ההשכלה של נשים בלבד ב-3 הקבוצות הייתה מעלה דמיון ברור יותר של קבוצת העובדות חלקית שלא מרצון לאחת משתי קבוצות העובדים האחרות.

לוח 4 התפלגות שנות השכלה של עובדים חלקית מרצון, עובדים חלקית שלא מרצון ובלתי מועסקים, נשים בלבד

	עובדים חלקית שלא מרצון	עובדים חלקית מרצון	בלתי מועסקים
0-11	20.0%	19.5%	23.0%
12	31.5%	24.2%	41.3%
13-15	28.4%	33.4%	24.3%
16+	20.1%	22.9%	11.5%
ממוצע	13.1	13.3	12.5

← עיקר ההבדל בין 3 קבוצות העובדות מתבטא בשכיחות הגבוהה של עובדים חלקית שלא מרצון ובלתי מועסקים בקבוצת ההשכלה של 12 שנות לימוד, לעומת ייצוג גבוה של עובדים חלקית מרצון בקבוצת ההשכלה של 13-15.

← בקבוצת ההשכלה של 16+ שנות לימוד ייצוגן של העובדות חלקית שלא מרצון דומה יותר לייצוגן של העובדות חלקית מרצון מאשר לייצוגן של הבלתי מועסקות.

סיכום

מתוך הנתונים שהוצגו לעיל קשה לגזור מסקנה גורפת בדבר הדמיון של קבוצת העובדים חלקית שלא מרצון לאחת משתי קבוצות ההשוואה: עובדים חלקית מרצון או בלתי מועסקים. על פני ממדי המין והמצב המשפחתי דומים יותר העובדים חלקית שלא מרצון לקבוצת העובדים חלקית מרצון. על פני ממד הגיל דומים יותר העובדים חלקית שלא מרצון לבלתי מועסקים. על פני ממד ההשכלה קיימת שונות במידת הדמיון של העובדים חלקית שלא מרצון לשתי הקבוצות האחרות. במרכז ההתפלגות דומים יותר העובדים חלקית שלא מרצון לבלתי מועסקים, בעוד שבקצות ההתפלגות דומים יותר העובדים חלקית שלא מרצון לעובדים חלקית מרצון.

לסיכום, נראה כי בקבוצת העובדים חלקית שלא מרצון בדומה לקבוצת עובדי שוליים אחרים כגון עובדי חברות כוח אדם או עובדים זרים קיים ייצוג גבוה יחסית של קבוצות חלשות יחסית בשוק העבודה. יחד עם זאת, הנטייה של קבוצת העובדים חלקית שלא מרצון להשתייך לקבוצות חלשות יחסית בכוח העבודה אינה אחידה. לדוגמא, מתוך כלל הנשים בכוח העבודה, שיעור העובדות חלקית עומד על 5.6% (ראה לוח 5). בניגוד לכך, מתוך כלל העולים החדשים שיעור העובדים חלקית שלא מרצון עומד על 2.9%, זאת בהשוואה ל 3.5% מכלל הוותיקים העובדים חלקית שלא מרצון.

לוח 5 סיכום מאפייני העובדים חלקית שלא מרצון

באחוזים מסה"כ	באחוזים מהקבוצה	
העובדים חלקית שלא מרצון	המקבילה בכוח העבודה	
75.5%	5.7%	נשים
16.7%	2.9%	עולים חדשים
83.3%	3.5%	וותיקים
20.2%	4.6%	צעירים (עד 24)
8.7%	3.0%	מבוגרים (מעל 55)
22.3%	3.7%	בעלי השכלה נמוכה (עד 11 שנות לימוד)
32.6%	3.7%	בעלי השכלה ממוצעת (12)
19.7%	2.9%	בעלי השכלה גבוהה (+16)